

**ТЕХНОЛОГИЯ ТАЪЛИМДА ЎҚУВЧИЛАРНИ ХАЛҚ
ХУНАРМАНДЧИЛИГИ КАСБЛАРИГА ЙЎНАЛТИРИШ**DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2021.81.45.017>*Шомирзаев Махматмурод Хурамович,**Термиз давлат университети технологик таълим кафедраси доценти,
педагогика фанлари доктори (DSc)*

Аннотация: Мақолада мактаб технология таълимида миллий хунармандчиликнинг спектрал-вариатив компонентларини фанлараро такомиллаштириш мазмуни ёритилган.

Таянч сўзлар: кулол, сопол, хунарманд, хумдон, чанг, хунармандчилик, кулолчилик чархи, ганч ўймакорлиги, нақш, мисгарлик.

**НАПРАВЛЕНИЕ СТУДЕНТОВ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО
ОБРАЗОВАНИЯ НА КАРЬЕРУ НАРОДНЫХ ремесел***Шомирзаев Махматмурод Хурамович,**Доцент кафедры технологического образования Термезского
государственного университета, доктор педагогических наук*

Аннотация: В статье раскрыто содержание междисциплинарного совершенствования спектрально-переменных компонентов народных промыслов в школьном технологическом образовании.

Ключевые слова: Керамика, керамика, ремесленник, керамика, порошок, ремесло, гончарный круг, резьба по ганчу, узор, медник.

**DIRECTION OF STUDENTS IN TECHNOLOGICAL EDUCATION TO
CAREER OF FOLK CRAFTS***Shomirzaev Maxmatmurod Xuramovich,**Associate Professor of Technological Education, Termez State University, Doctor
of Pedagogical Sciences (DSc)*

Abstract: The article describes the content of interdisciplinary improvement of spectral-variable components of national crafts in school technology education.

Keywords: pottery, pottery, artisan, pottery, powder, handicraft, pottery wheel, ganch carving, pattern, coppersmith.

Ўзбекистон Республикасининг “Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури”нинг 3-бобида келтирилган “Кадрлар тайёрлашнинг Миллий модели”да бозор иқтисодиёти шароитида бўлғуси авлоднинг таълим ва тарбиясини такомиллаштиришнинг янги мазмун ва шаклдаги лойиҳаси тақлиф этилди. “Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури”нинг 3.3.3-банди “Ўзлуксиз таълим ва турлари” деб номланади. Ушбу банднинг “Умумий ўрта таълим” деб номланган қисмида умумий ўрта таълим ўқувчилари билиши, ўзлаштириши лозим бўлган жиҳатлар келтирилди. Жумладан: “...ўқувчиларнинг фанлар бўйича мунтазам билим олишларини, уларда билим ўзлаштириш эҳтиёжини, асосий ўқув-илмий ва умуммаданий билимларни, миллий ва умумбашарий қадриятларга асосланган маънавий-ахлоқий фазилаатларни, технологик кўникмаларини, ижодий фикрлаш ва атроф-муҳитга оғли муносабатда бўлишни ва касб танлашни шакллантиради...”, - дейди [1.2; 46-47].

Ёшларни умумий ўрта таълим мактабларининг бошланғич синфлариданок оддий умумтехнологик кўникмалари, иш-ҳаракат усуллари ва меҳнат қилиш кўникмаларини шакллантириб бориш ва ривожлантириш муҳим вазифалардан ҳисобланади. Умумий ўрта таълим мактабларида ўқувчилар технология таълими

ва касбга йўналтириш фани асослари бўйича мукамал билим оладилар. Уқув масканларида ўқувчиларнинг ўқув-умуммеҳнат, умуммиллий, умуммаданий билимлари, бошланғич касбий маълумотлари, дастлабки ижтимоий ва технологик муносабатлари шакллантирилиб борилади.

Ёшларни технологик жараёнга тайёрлашда, уларнинг технологик жиҳозлар, кишилари билан онгли ва ишончли муносабатда бўлиш талаб этилади. Ўқувчилар меҳнат маҳсулотларини истеъмолга чиқариши ва ушбу жараёнда тежамкорлик, уддабуронлик, ишбилармонлик каби фазилатларни шакллантириш, уларни технологик жараёнга тайёрлашнинг асосини ташкил этади ва қуйидагиларни амалга оширишни мақсад қилиб қўяди:

ўқувчиларни технологик жараёнга ҳамда меҳнатни юзага келтирувчи кишиларга бўлган ҳурматини шакллантириш;

ўқувчиларни замонавий ишлаб чиқариш, халқ хўжалиги, хизмат кўрсатиш, қурилиш, алоқа, машинасозлик ва халқ миллий хунармандчилиги асослари билан таништириш;

ўқувчиларнинг умумтехнологик билим, кўникма ва малакаларини шакллантириш ҳамда уларни оддий технологик жараёнда иштирок этишга тайёрлаш;

уларни умумтаълим мактаблари жараёнида ва уни битиргандан сўнг турли хил йўналишлардаги касб-хунарларга тайёрлаш кабидир.

6-16 ёшли болаларнинг технологик жараёнга тайёргарлиги умумтаълим мактаблари, мактабдан ташқари таълим муассасалари, оила, маҳалла, ишлаб чиқариш ва мустақил фаолиятда амалга оширилади ҳамда қатор вазифаларни бажаришни назарда тутлади.

Технологик жараён тайёргарлигининг вазифаларини амалга оширишда таълим ва тарбиянинг ривожлантирувчилик, таълимийлик, тарбиявийлик, амалийлик, ишлаб чиқарувчилик, яратувчилик, касбий йўналтирилганлик каби жиҳатлар назарда тутилади[10].

Ҳозирги даврда ўқувчиларни технологик жараёнга тайёрлашнинг вазифалари қуйидагилардан иборат:

ўқувчиларда ўқиш ва технологияга бўлган онгли муносабатни шакллантириш, унинг ақлий ва жисмоний ривожланишини таъминлаш;

ўқувчиларда меҳнатсеварлик, ахлоқий, фуқаролик, тежамкорлик, ижодкорлик каби инсонийлик фазилатларини тарбиялаш ҳамда улар фаолиятида технологияни доимий эҳтиёжга айлантириб бориш;

ўқувчиларда бозор иқтисодиёти шароитида рақобатбардошлик хусусиятларини шакллантириш, табиат захиралари, моддий буюмлар, нарсалар ва материалларга бўлган тежамкорлик муносабатларини шакллантириш;

ўқувчиларда умумтехнологик кўникма ва малакаларни шакллантириш, техникавий, технологик, тузиш-қуриш (монтаж-демонтаж), чизиш, ишлаб чиқариш ва миллий хунармандчилик соҳалари бўйича дунёқарашларини шакллантириш.

Фикримизча ёшларнинг технологик тайёргарлиги ҳозирги даврда меҳнат тарбияси, таълими ва касбга йўналтириш ишлари, ишлаб чиқаришда иштирок этиш ҳамда турли касбларни эгаллаш жараёнларини қамраб олади. Умумтаълим мактабларида ўқувчиларнинг технологик тайёргарлигини амалга оширишнинг асосий шакли – технология таълими ва тарбияси ҳамда касбга йўналтириш ишлари ҳисобланади[9].

Умумий ўрта таълим мактабларида технология таълимини амалга оширишнинг мақсадлари қуйидагилардан иборат: бошланғич 1-4-синфларда ўқитиладиган технология таълими ва касбга йўналтириш фани ўқувчиларга дастлабки касбий таълим бериш, тарбиялаш, уларни руҳан ва жисмонан ривожлантиришнинг негизи ҳисобланади ҳамда қуйидаги мақсадларни амалга оширишни назарда тутлади:

ўқувчилар оддий технологик турлар, технологик жараёнлари, оддий

технологик қуроллар билан танишиш ҳамда оддий иш-ҳаракат усуларини тўғри бажаришни ўрганадилар;

Ўқувчилар технология машғулотларини тўғри режалаштириш, иш ўрнини тартибли сақлаш, хавфсизлик қоидаларига риоя қилиш каби бошланғич технологик кўникма ва малакаларини шакллантиришни назарда тутаяди ҳамда бадий технология билан мужассамлашган ҳолда ўқитилади.

Умумий ўрта таълим мактабларининг 5-9-синф ўқувчиларида умумтехнологик кўникма ва малакалари ривожлантирилади, уларнинг қизиқиши ва қобилиятларига кўра, касбий мойилликлари, касб-ҳунар турларини танлашга йўналтирилган хислатлари, умумтехнологик маданияти шакллантирилиб борилади. Шунингдек, ўқувчиларга иқтисодиётнинг турли соҳалари, яъни уларга ишлатиладиган техника ва технология, ўзбек миллий ҳунармандчилиги асослари тўғрисида назарий билимлар берилади, амалий кўникма ва малакалар шакллантирилади. Технологик фаолиятнинг турли соҳалари амалий технологик жараён билан яқинроқ танишишларига имкон яратилади, улар харидоргир маҳсулотлар ишлаб чиқаришга (йўналтирилади) ўрганилади.

Умумий ўрта таълим мактабларининг юқори синфларида ўқитиладиган технология таълими ва касбга йўналтириш фани жараёнида бўлғуси ишчи ва мутахассисларнинг касбий фаолиятида қўлланиладиган турли хил асбоб-ускуна, жиҳоз ва мосламалар билан ишлаш кўникма ва малакалари шакллантирилади. Бу жараёнда, уларга механизациялаштирилган, электрлаштирилган, автоматлаштирилган воситалар билан ишлаш, технологик билим, кўникма ва малакалар ҳамда меҳнат қонунчилигига риоя қилиш, санитария-гигиена қоидалари ва йўл-йўриқлари асосларини ўргатиш таъминланади.

Технология таълими ва касбга йўналтириш вазифалари куйидагилар:

Ўқувчиларни турли ишлаб чиқариш соҳалари мазмунига тааллуқли вазифаларни (ечиниш) бажариш, тажрибалар ўтказиш, ўлчаш-текшириш асбоблари ва маълумотларидан тўғри фойдалана олиш ҳамда уларни технология машғулотларини бажаришга ўргатиш;

Ўқувчиларнинг билим ва меҳнатга бўлган муҳаббатини шакллантириш, меҳнат аҳлларига нисбатан ҳурмат ҳиссини сингдириш, уларни жамоатчилик ва ватанга садоқат руҳида тарбиялаш;

Ўқувчиларни бозор иқтисодиёти қонуниятлари талаблари асосида сифатли, харидоргир истеъмол моллари, рақобатбардош меҳнат маҳсулотлари ишлаб чиқаришга одатлантириш, тайёрланган маҳсулотларни истеъмолчиларга етказиш воситаларини ўргатиш, иш бошқарувчилик, ҳомийлик, ишбилармонлик, тадбиркорлик фазилатларини сингдириб бориш ва ривожлантириш;

технология таълими ва касбга йўналтириш жараёнига ўзбек миллий ҳунармандчилиги соҳаларининг киритилиши орқали халқнинг миллий руҳи, яшаш турмуш тарзлари, анъаналарини, удумларини, урф-одатларини тиклаш ва ривожлантириш, миллий қадриятлар, тарихий ёдгорликлар, обидалар, халқ усталарининг бой меросларини ўрганиш, ўргатиш ва уларни амалий фаолиятларда қўллаш вазифаларини ҳал этиш;

технология таълими ва касбга йўналтириш жараёнида ахборот технологиялари ва ҳисоблаш техникаси, замонавий технология ва жиҳозларнинг қўлланилиши давр талаблари даражасида ва жаҳон тажрибаларига мос ҳолда ўргатилишини таъминлаш;

технология таълими ва касбга йўналтириш сифатли ва самарали даражада амалга оширишда мактаблар, мактабдан ташқари кўшимча тарбиявий муассасалар, оила, ишлаб чиқариш корхоналари, ишбилармон ва тадбиркорлар уюшмаларининг ўрни бекиёс. Ушбу муассасалар халқ миллий ҳунармандчилиги билан ўзаро ҳамкорликдаги муносабатларининг ўрнатилиши ва ривожланишининг аҳамияти янада оширилиши лозим.

Ўқувчиларда технологик жараёнларга онгли ва ижодий муносабатни тарбиялаш, меҳнат тарбиясининг вазифаси ҳисобланиб, у мустақил Ўзбекистон фуқароси ахлоқий қиёфасининг асосий хусусияти. Ҳар бир меҳнатчи – ишчи ва деҳқон, зиёлилар ўз ҳаётини меҳнатсиз тасаввур қила олмайди. Мадомики шундай экан, бу жараён меҳнатга онгли муносабатда бўлиш, меҳнатнинг жамият учун фойдали эканини англаш, меҳнат топшириқларини ихтиёрий қизиқиш орқали меҳнатнинг илғор услублари ва замонавий техник воситалари ёрдамида бажариш билан ифодаланади[5].

Мактаб устахоналарида ўқувчилар билан изчил ва режали равишда меҳнатга онгли муносабатни шакллантириш зарур. Технологик топшириқларни бажаришда ўқувчининг жавобгарлик, масъулиятлилиқ, меҳнатсеварлик, виждонийлик каби фазилатлари шакллантирилади. Ўқувчилар меҳнат интизомига қатъий амал қилган ҳолда, уларда меҳнат қилиш кўникма ва малакалари ривожлантирилади, давлат мулкига ғамхўрлик муносабати тарбияланади ва меҳнатга онгли, ижодий муносабатни шакллантириш билан узвий боғлиқ бўлади.

Меҳнатсеварлик, топширилган ишга жавобгарлик ҳиссини тарбиялаш, ҳамкорлик ва ўзараро бир-бирига ёрдам кўрсатиш жараёнида янги жамият кишиси шаклланади. Шу боис умумий ўрта таълим мактабларига технология таълими ва касбга йўналтириш машғулоти билан ўқувчилар бажарадиган бошқа турли вазифалар бирлашган ҳолда ташкил қилинади. Ўқувчилар меҳнат топшириқларини ўзаро биргаликда бажаришда, улар бир-бирларига ёрдам бериб, фикр алмашиб, маслаҳатлашиб бажаришларига тўғри келади. Дам олиш пайтларида ўқувчиларнинг бажарган ишларини назорат қилиш, хулосалар чиқариш, тавсиялар бериш; ижобий ҳаракатларини таъкидлаб алоҳида рағбатлантириб ўтиш ҳамда уларнинг онгли ижодий фаолияти натижаларини тасаввур қила олишга ҳам одатлантириб бориш лозим бўлади.

Ўқувчилар томонидан фойдали маҳсулот (буюм)ларнинг тайёрланиши, унинг ҳозирги замон ишлаб чиқаришга мос келадиган жараёнларга самарали йўлга қўйилиши ишда турли мослама ва механизмлардан фойдаланиш имконини беради. Бундай шарт-шароитларда тайёрланган маҳсулот сифати ва ишни бажариш муддатларини назорат қилишда ўқувчиларнинг жавобгарлигини ошириш назарда тутилади.

Ҳар бир ўқувчи ўзининг шахсий меҳнати бошқа ўқувчилар меҳнати билан чамбарчас боғлиқлигини чуқур тушуниб етиши учун маҳсулот тайёрлашда меҳнат топшириқларининг аниқ тақсимланиши назорат қилиниши лозим. Бундай шароитларда айрим ўқувчилар томонидан улар ишида эҳтиётсизлик ва интизомсизликка йўл қўйилса, у ҳолда ишда турли хил узилиш ва салбий ҳолатлар юзага келади. Бозор иқтисодиёти шароитида йўл қўйилган ушбу салбий ҳолатлар натижасида ишлаб чиқарилган тайёрланган маҳсулотлар сотилмасдан қолади. Бугун жамоа фаолияти инқирозга учраб, катта моддий зарар келиб чиқади[8].

Ўқувчилар билан ўтказиладиган суҳбат ва йўл-йўриқларда нимани ва қайси асбоб билан қандай кетма-кетликда ва изчилликда ишлаш кераклиги ҳақидагина маълумот бериш билан чегараланиб қолмаслиги керак. Бу ерда, мазкур меҳнат маҳсулоти сифатининг аҳамиятини таъкидлаш керак. Шунингдек, истеъмолга чиқариш, яъни тайёрланган маҳсулотни буюртмачига етказиш (топшириш) жараёни муҳим тарбиявий аҳамиятга эга. Ўқувчиларда меҳнатсеварлик, технология ва касб-хунар кишиларига ҳурмат ҳиссини тарбиялаш учун, уларнинг ўз-ўзларини бошқарилишлари ва ўз-ўзларига хизмат кўрсатишларида ижобий тарбиявий таъсир кучли бўлади. Бу ўринда, ўқувчилар ўқитувчига мазкур ишни ташкил этишида яқиндан ёрдам беради[6].

Чунончи, ўқувчиларга машғулоти жараёнида асбоб-ускуналар тарқатишни ишониб топшириши ҳамда иш ўринларининг тоза ва тартибли бўлишини таъминлайди. Асбоб-ускуналарни тарқатувчи масъул ўқувчи эса, тузатиш асбобларнинг мавжуд ҳолатини текширади ва навбатчи ўқувчиларга уларни йиғиб

олишларида ёрдам беради. Бу ишда қобилиятли ва фаол ўқувчиларни танлаб олиниши мақсадга мувофиқ, технология таълими ва касбга йўналтириш жараёнида ўқувчилар ўзаро дўстона муносабатда бўлиши ва бир-бирларига беғараз ёрдам кўрсатиши, ҳамкорликда итшлаши, ижрочилик, жавобгарлик, масъулиятлилиқ, ўзаро талабчанлик ва иш юзасидан танқидий муносабатларга одатланадилар. Ўқитувчи, бу муносабатларнинг камол топишини ва ривожланишини диққат билан кузатиши ва уларни одоб-ахлоқ доирасида тўғри йўналтириши лозим.

Тарбия натижалари машғулотларнинг мазмунига боғлиқ бўлмай, балки уларнинг ташкил қилиниши ва ўқувчиларнинг ишларини назорат қилинишига ҳам боғлиқ. Ўқувчилар кўникма ва малакаларининг шаклланишини босқичма-босқич олиб бориш ва мустаҳкамлаш лозим.

Шундай ҳолталар ҳам бўладики, ўқувчи биринчи муваффақиятсизлигида ўзига-ўзи “менинг бажарган ишимдан ҳеч нима чиқмаяпти” деб ҳисоблаб, ишнинг сифатли бажарилишига эътиборсиз қарайди. Баъзи ҳолларда эса, биринчи муваффақиятсизликнинг салбий таъсирларига, уларнинг ота-оналари ҳам сабабчи бўладилар.

Ота-оналар ўз фарзандларини жисмоний ва ижодий меҳнатга қобилиятсиз деб ўйлайдилар ва ўзларининг асосланмаган тахминларини айтадилар. Шу ўринда, улар ўз фарзандларининг имконияти ва қобилиятларини тўғри баҳолашларига ҳамда ўқитувчи ва бошқа мутахассисларга ҳалал берадилар. Шу сабабли, ўқитувчи бундай ҳолларда, ўзининг илмий психологик, педагогик ва касбий жиҳатдан асосланган таҳлилларига таяниши лозим.

Ўқувчиларда ўзини-ўзи танқидий баҳолаш ва камчиликларга нисбатан мурасасиз бўлиш ҳисларини тарбиялайди. Унда, ўқитувчи тайёр буюмни текшириб кўради ва уни ўқувчиларнинг ўзларига мустақил равишда баҳолашни таклиф қилади. Илғор ўқитувчилар иш тажрибалари бундай услуб муҳим тарбиявий аҳамиятга эга эканлигини кўрсатади. Ўқувчилар тайёрланган буюмларнинг сифатини аниқлашга доир мунтазам машқ қилишлари, уларда ўзини-ўзи назорат қилиш кўникмалари, ўзини-ўзи меҳнатини танқидий баҳолаш ҳиссининг шаклланишига ёрдам беради.

Ўқитувчи-мураббий дам олиш ва танаффус вақтларида, машғулотлар якунида, иш натижалари таҳлилидан кейин, ўқувчиларга меҳнат илғорлари, фидойилари фойдаланаётган усул ва услублар ҳақида гапириб бериши керак бўлади. Бундай суҳбатлар учун маҳаллий корхоналардаги усталар ҳаётини намуна қилиб кўрсатиш маъқул ҳисобланади. Чунки бозор муносабатларида фақат сифати юқори, чиройли, мутсаҳкам қилиб тайёрланган буюмларгина рақобатбардош бўла олади, халос.

Ҳозирги бозор шароитида ишлаб чиқариш соҳаларининг кенгайиши, хўжалик муносабатларининг мураккаблашуви, фан-техника ривожининг жадаллашиши туфайли иш вақтининг ҳар бир дақиқаси ғанимат. Шундай экан, ички тартиб-қоидаларга, меҳнат интизомига қатъий амал қилиш зарурлигини мактаб таълим-тарбиясидан бошлаш керак бўлади. Бунинг учун, технология таълими ва тарбияси жараёнида қулай шарт-шароитлар яратилиши лозим. Бунда, ўқувчиларга тушунтириш, ишонтириш, рағбатлантириш. Намуна кўрсатиш каби услублардан фойдаланиб, ўқитиш билан бирга уларнинг ишларига юқори талабчанлик билан ёндашиш ҳам керак бўлади.

Ўқувчиларнинг ўзаро муносабатларида четлашишлар бўлганда, ижобий мисоллар билан у ёки бу ҳолларда ўзини қандай тутиши кераклигини тушунтириш (кўрсатиш) керак. Ўқувчилар ўқитувчининг тизимли ва қатъий талабларини бажаришлари натижасида, улар турли қоидалар ва иш усул ва услублари аниқ ва онгли бажаришга аста-секин кўникадилар. Улар иш маромини сақлашга, иш ўрнини намунали тутишга, асбобларни эҳтиёт қилишга одатланадилар. Ўқувчилар мустақил меҳнат ва турмушга тайёрлашнинг муҳим шартларидан бири, бу интизомни йўлга қўйиш ва уни аста-секин сақлашга эришиб бориш.

Ўқувчиларга нисбатан доимий ва қатъий талабчанлик кўрсатишда ўқувчининг мунтазам иродаси бўлмоғи лозим.

Ўқувчиларда жамият ва шахслар мулкига ғамхўрлик муносабатларини тарбиялаш, онгли муносабатда бўлиш, уларда ижтимоий ва шахсий мулкка нисбатан тежамкорлик муносабатини шакллантириш лозим. Шунингдек, улар меҳнат кишиларини ҳурмат қилиш, ўз иродаси ва хулқ-атворини тарбиялаши муҳим ўрин тутди. Ўқувчиларда ижтимоий мулкка нисбатан онгли муносабатни тарбиялашнинг таъсирчан услубларидан бири, уларни унумли меҳнат жиҳозлари ва асбоб-ускуналарини таъмирлашга жалб қилишдан иборат.

Ўқувчиларнинг турли материалларни тежамкорлик билан сақлашга, асбоб-ускуна, иш кийимлари кабиларни эҳтиёт қилишга ўргатиш ҳамда унинг муомала одоби, тартиб-интизоми ва юқори меҳнат маданиятини тарбиялаш керак. Ўқувчиларни технология ва касбга тайёрлаш жараёнида юқори савиядаги меҳнат маданиятини тарбиялаш, ўқитувчи-мураббийнинг асосий вазифаларидан ҳисобланади. Ўқувчиларда меҳнат гўзаллиги, кишиларнинг ўзаро муносабатларини чуқур ва ҳар томонлама идрок қилинишини доимий изчил равишда тарбиялаб бориши керак бўлади. Меҳнатнинг нафислиги оддий буюмлар тайёрлашдан бошланади ва бевосита меҳнат жараёнида ҳамда унинг натижаларида камоён бўлади.

Ўқитувчи дарс ва дарсдан ташқари машғулотлар жараёнида яхши тайёрланган миллий хунармандчилик буюмининг гўзаллиги, деталлар ишлов беришнинг тўғрилиги ҳамда ўқувчи технология ҳаракатларининг аниқлигини доимо таъкидлаб туриши керак. Ўқитувчи ўқувчилар билан ўтказиладиган суҳбатларда, ҳалол меҳнат бизнинг жамиятимизда яшашнинг асосий мазмунига айланиши лозимлигини уқтириши, руҳлантириши ва бу уларнинг ижодий меҳнат қилиш кўникма ва малакаларини шакллантиришга хизмат қилиши керак. Бизнинг жамиятимизда меҳнат гўзаллиги моддий ва маънавий рағбатлантириш билан узвий боғланган.

Юксак меҳнат маданияти меҳнат кишиларининг ажралмас сифати ҳисобланади. Ушбу жараёни ўқувчиларга технология таълими ва касбга йўналтириш ҳамда бошқа умумтаълим фанларини ўқитишда тарбиялаб бориш лозим. Технологик маданият тушунчасига технологик шарт-шароитлар гўзаллиги, қулайлиги, технологик жараён, муомала маданияти ва бошқалар киради. Назарий ва амалий ўқув машғулотларининг хоналари, унинг жиҳозлари ва асбоб-ускуна (станоклар)нинг бўялиши нафис хиссиётларни уйғотиши керак. Чиройли ва қулай асбоб-ускуна билан тайёрланган буюмларнинг юқори сифатли бўлиши, ундан фойдаланиш қулайлиги, пишиқлиги, мустаҳкамлиги ва тайёрланган буюмнинг гўзаллиги инсонларга эстетик завқ бериши қаноатлантириши керак. Асбоб-ускуналар ҳар доим созланган ва ишга шай бўлиши, машғулотларга ўқувчилар қулай махсус иш кийимларини кийиб келишларини кичик мактаб ёшиданок тарбиялаб бориш талаб этилади.

Технология таълими ва касбга йўналтиришда ўқув машғулотларининг ўзига хос хусусиятларидан келиб чиқиб, таълим-тарбия тизимида халқ миллий хунармандчилиги соҳаларидан фойдаланиш учун энг мақбул машғулотлар туркуми ушбу машғулотлар ҳисобланади. Чунки халқ миллий хунармандчилиги соҳаларини бажаришда асосий машғулотлар қўл меҳнати орқали амалга оширилади. Турли материалларни ишлов беришга тайёрлаш, материалларга иссиқ ва совуқ ишлов бериш, кесиб ва букиб ишлаш, режалаш, ўлчаш, пардозлаш, силлиқлаш, жилвирлаш, бўяш, буюмларни истеъмолга (кўрикларга) тайёрлаш каби машғулотларнинг асосий қисми халқ хунармандчилиги соҳаларида қўл билан бажарилади. Халқ миллий хунармандчилиги соҳаларини ўрганишда меҳнат машғулотлари қўлда ва қўл асбобларида бажарилади.

Ҳозирги бозор иқтисодиёти шароитида технология таълими машғулотлари самарадорлигини ошириш учун ўқувчилар меҳнати ҳолис баҳоланиши лозим.

Халқ миллий хунармандчилиги соҳаларини ўрганишга асосланган технология таълими машғулоти аънанавий технология таълими машғулоти билан нисбатан таққосланганда моддий, ҳом ашё таъминоти кўпгина маҳаллий материаллардан фойдаланиши ҳисобига бўлади. Бу туркумдаги машғулотлар ўқитилиши жиҳатидан бошқа умумтаълим фанларига нисбатан олиб қараганда, ўзининг амалийлиги ва ишлаб чиқаришга мўлжалланганлиги билан ажралиб туради.

Технология таълими ва касбга йўналтириш фани бошқа ўқув фанларидан ўзининг мужассамлантирилган фан эканлиги билан ажралиб туради. Шундай экан, ушбу технология таълимини ташкил этиш жараёнида ўқувчилар умумтаълим фанларидан олган билимларини кенг кўламда қўллайдилар. Бундан ташқари, ушбу таълимнинг ўзи ҳам, ўз тизимида бир қанча соҳа (турли материалларга ишлов бериш, қишлоқ хўжалиги, саноат, пазандачилик, газламашунослик ва бошқа) ларни бириктиради. Ушбу соҳаларнинг ҳар бири эса, бир-бирига ўхшамаган турли хил ишлаб чиқариш фаолияти соҳаларидан ҳисобланади. Ёшларнинг технология таълими ва касбга йўналтириш ишларини ташкил этиш билан шуғулланадиган ўқитувчилар, ўқувчилар, мураббийлар, раҳбарлар ва бошқа мутасаддилар ушбу машғулотларнинг ўзига хослигини яхши фарқлашлари лозим бўлади.

Умумий ўрта таълим мактабларида технология таълими ва касбга йўналтиришдан ташкил этилган технологик тажриба-синов машғулотларини кузатиш ва таҳлиллар натижасида дарс машғулотларини такомиллаштириш учун қуйидаги омиллар зарур эканлиги аниқланди:

Технология таълими ва касбга йўналтириш машғулоти мазмуни асосан, қўл билан бажариладиган амалий иш ҳаракатларига йўналтирилмоғи лозим. Бу ҳол, турли хил механизациялаштирилган, электрлаштирилган, автоматлаштирилган воситалар, қурилмалар, станоклар билан таъминланишидаги тансиқликнинг, турли хил жароҳатланишларнинг, материаллар тансиқлигининг ва бошқа қутилмаган ҳолатларнинг олдини олишга ёрдам беради.

Умумий ўрта таълим мактабларида ташкил этилаётган технология таълими ва касбга йўналтириш машғулоти мазмуни танлашда, тарихий, миллий, маҳаллий, минтақавий хусусиятларини ҳисобга олиш керак бўлади. Бу хусусиятларни таъминлашда халқ миллий хунармандчилиги соҳалари зарур бўлган барча педагогик талабларни тўлиқ таъминлайди.

Таълим ва тарбиянинг мантиқий кетма-кетлик, изчиллигига тўла эришишда фанларо боғланишдан фойдаланиш учун технология таълими ва касбга йўналтирилишда ўқув фанларининг имкониятлари ҳисобга олиниши лозим.

Фойдаланилган адабиётлар

- Андреев М. С. Таджики долины Хуф. Вып. I. Сталинабад, 1953.
- Белиницкий А. М., Бентович И. Б. «Из истории среднеазиатского шелкоткачества (к идентификации ткани занданичи). - Советская археология. 1961, № 2. 3.
- Бернштам А. Н. Киргизский народный повествовательный узор - Киргизский национальный узор. Ленинград-Фрунзе, 1948.
- Писарчик А. К. Народное прикладное искусство таджиков. -Д., 1987.
- Рассудова Р. Я. Узбекский художественный шов. - Т., 1966.
- Писарчик А. К. Народное прикладное искусство таджиков. - Д., 1987.
- Симаков Н. Е. Искусство Средней Азии. Сборник орнаментов и узоров, снятых с природы на памятниках арх. и предметах гончарных ткацких, ювелирных и пр. в 1879. СПб., 1883.
- Соболев Н. Н. История украшения тканей. -М. - Д., 1934.
- Анитипина К. И. Особенности материальной культуры и прикладного искусства южных киргизов. -Фрунзе, 1962. 13.
- Урацов М. Б. Каштадўзлик ва тўқимачилик хунарларига оид атамалар.